

Д. В. Корманова

**Явище синонімії
в системі темпоральних прикметників
латинської мови**

Актуальність дослідження зумовлена жвавим інтересом лінгвістів до феномену синонімії та синонімічних відносин між словами та відсутністю відповідних досліджень на матеріалі латинської мови.

У системі темпоральних прикметників латинської мови простежуються синонімічні зв'язки між одиницями. Функціонування таких синонімів має свою специфіку і впливає як на формування

системи часових прикметників, так і на організацію темпорального континууму латинської мови взагалі.

Синоніми об'єднуються за своїм основним значенням і відрізняються за відтінками, оскільки «синоніми – це такі слова, які відрізняються один від одного звуковим складом, але означають назву одного поняття з різними відтінками в його значенні або з різним стилістичним забарвленням» (М. Жовтобрюх). Про відтінки їх значення можна говорити, порівнюючи два слова, у яких спільне предметно-понятійне ядро, але наявні відмінності в інших компонентах лексичного значення.

Синонімічна група становить мікросхему, організуючим центром якої є домінанта. Синонімічний ряд, будучи проявом системної організації лексики, дозволяє описати час у всьому розмаїтті його можливих відтінків. Наявність розпізнавальної ознаки – сема часу – необхідна умова для включення слова до складу синонімічного ряду. Такий ряд будується від домінанти синонімічного ряду з найближчими синонімами до найбільшого розрізнення.

Домінанта виражає найбільш загальне значення, властиве всім словам синонімічної групи: «Опорне слово найбільш чітко виражає те поняття, яке позначають слова, що входять у синонімічний ряд [...], безпосередньо і прямо виражає зв'язок з предметом, явищем, поняттям [...] без додаткових (експресивних, емоціональних, стилістичних) елементів» (Словарь синонимов русского языка).

У синонімічні відносини вступають окремі значення полісемантичних прикметників, а не слово взагалі. Окреме значення слова може брати участь у синонімічних рядах з різними домінантами.

Виявлення та аналіз прикметників щодо їх приналежності до певного синонімічного ряду здійснюється в межах лексико-семантичних груп.

ЛСГ «**відносно теперішнього часу**», синонімічний ряд з домінантою «нинішній»: *praesēns теперішній, нинішній* – *homo nинішній, цього року* – *hōrnōtinus нинішній, цього року* – *hodiernus сьогоднішній, нинішній*.

Sum namque custodiae nocturnae praefectus nec in hodiernum (diem) credo/ quemquam pervigilem diligentiam meam culpae posse. (Apul. Met. III,3) – Річ в тім, що я – начальник нічної варті, але

ніхто до сьогоднішнього дня, гадаю, не міг нарікати на мою невсипущу пильність (*тут і далі переклад наш*).

ЛСГ «відносно встановленого часу», синонімічний ряд з домінантою «несподіваний»: *inopinus* – *inopīnātus* – *inexspectātus* – *pecorīnus* *неочікуваний* – *pecorīnātus* *непередбачений* – *repēns* *раптовий*.

Helvetii repentino eius adventu commoti... (Caes. B.G. I,13) – Гельветів вразило його *раптове* наближення...

ЛСГ, що позначає обмежену тривалість, синонімічний ряд з домінантою «минущий»: *temporārius* *короточасний*, *минуций* – *precārius* *тимчасовий*, *минуций* – *occiduus* *минуций*, *швидкоплинний* – *flūxus* *тлінний*.

Post ubi intellegit [...] omnia fluxa infirmaque esse, quicquid sub caelo divitiarum est, eas omnis ad bene vivendum nihil quicquam esse (Apul. Flor. XXII) –Тоді він зрозумів, що *все* *минує* та нетривке, що всі скарби, скільки б їх не було під небом, всі вони ані трохи не сприяють щасливому життю.

ЛСГ, що позначає вік істот, синонімічний ряд з домінантою «старий»: *senectus* *старий* – *mātūrus* *похилий* – *vetus* *старецький*.

...fuit et grandaevus in illis/ Emathion, aequi cultor timidusque deorum. (Ov. Met. V,99) – ...серед них був *похилий* вже *віком*/Ематіон, шанувальник богів, чоловік правдолюбний. (Пер. А. Содомори).

ЛСГ, що позначає події суспільно-політичного життя людини, синонімічний ряд з домінантою «святковий»: *fēstus* *святковий* – *sānctus* *святковий* – *fēriātus* *святковий* – *geniālis* *святковий*, *радісний*, *веселий*.

...leuantes tempore festo/ corpus et ipsum animum spe finis dura ferentem... (Н. Epist. II,I,139) – ... відпочинок при *святі* давали/Тілу й душі, що в надії на день цей весь рік гарували. (Пер. А. Содомори).

ЛСГ, що позначає сезонні явища та погодні умови, синонімічний ряд з домінантою «ясний, безхмарний»: *apertus* *безхмарний*, *ясний*, *чистий* – *serēnus* *ясний*, *погожий*, *безхмарний* – *sūdus* *сухий*, *безхмарний*, *ясний*.

Si numeres anno soles et nubila toto/ inuenies nitidum saepius isse diem... (Ov. Trist. V,8) – Сонячні й хмарні дні порівняй у ціло-

му році –/ Матимеш більше *ясних*, аніж захмарених *днів*... (Пер. А. Содомори).

Отже, наявність у мові синонімів до різних значень того чи іншого слова допомагає в уточненні значення багатозначного слова. Крім того, слово, що в деяких своїх значеннях має синоніми, може вийти з ужитку в цих значеннях та здобути однозначну чіткість семантики, стати однозначним.

Наявність синонімічних зв'язків у прикметників дозволяє точніше описати часові відношення в системі латинської мови.

Вивчення синонімічних відношень в динаміці, розгляд синонімії як процесу дозволяє відповісти на цілий ряд питань, пов'язаних із виникненням, закономірностями розвитку, функціонуванням окремих ад'єктивних структур у їх взаємодії.